

دامنه های کنونی روابط ترکیه و افغانستان

-فرزاد رضانی بونش

پژوهشگر مسائل منطقه ای

فارس

روابط میان افغانستان و امپراطوری عثمانی و سپس ترکیه تاریخی دیرینه دارد و کابل پس از اتحاد شوروی سابق، دومین کشوری بود که جمهوری نوین نوپای ترکیه را در سال 1921 مورد شناسایی رسمی قرارداد داد. در واقع بسترها و اشتراکات بسیاری در بین دو کشور روابط را استوار میکرد و با وجود عدم مرز مرزهای مشترک و همچنین حضور دوره ای دو کشور در بلوک های شرق و غرب این روابط در طول دهه ها چندان آسیب نخورد. در دو دهه گذشته ترکیه با وجود رژیم طالبان دولت ربانی را به رسمیت شناخت و پس از نابودی طالبان با دولت حامد کرزای نیروهایی را به عنوان یکی از اعضای ناتو به افغانستان اعزام و با در نظر داشتن ملاحظات گوناگون سیاسی اقتصادی امنیتی و فرهنگی نفوذ خود را گسترش داد. همچنین در سال های اخیر ترکیه میزبان چندین کنفرانس راجع به افغانستان بوده و اقدام به تامین صلح و ثبات در افغانستان کرده و با برگزاری اجلاس های سه جانبه بین پاکستان و افغانستان و ترکیه، تلاش در جهت میانجی گری در مذاکرات صلح دولت افغانستان با گروه طالبان و حتی تمایل به گشایش دفتر طالبان رویکردهایی را در جهت گسترش روابط مد نظر قرار داده است.

روابط ژئوپلیتیکی و سیاسی ترکیه و افغانستان

اهمیت افغانستان برای ترکیه در مرحله نخست به دلیل شرایط ژئوپلیتیک و سیاسی سپس ظرفیت های اقتصادی جمعیت سی میلیونی افغانستان و سپس اشتراکات فرهنگی و ترکی است. در این بین از یک سو سیاست خارجی افغانستان در سال های اخیر با توسعه همکاری های منطقه ای با قدرت های منطقه ای و جهانی در پی جایگاه سنتی به عنوان قلب و پل ارتباطی منطقه بوده است. در این راستا افزایش روابط با ترکیه از پشتیبانی امریکا (به دلیل نزدیکی و هم سویی ترکیه با امریکا) برخوردار بوده است. در این حال حل متغیرهایی چون تمایل به پرونده آشتی ملی میانجیگری بین دولت افغانستان و گروه طالبان، برون رفت از بحران و حل مشکلات امنیتی افغانستان، نقس ترکیه در ناتو، الگوی نظام سیاسی در ترکیه، استفاده از نقس ترکیه به عنوان میانجی در برابر پاکستان و... مدنظر کابل بوده است. در مقابل از نگاه ترکیه آنکارا یکی از بزرگترین حامیان دولت وحدت ملی افغانستان است، مدافع ادامه پشتیبانی از افغانستان پس از سال 2017 و مشکلات این کشور در واقع مشکلات آنکاراست. همچنین این کشور جدا از حضور سربازانی در افغانستان، حضور ناتو در افغانستان را برای امنیت این کشور بسیار اهمیت می داند و از ناتو خواسته تا افغانستان را ترک نکنند. در همین حوزه جدا از نوع همکاری های نظامی، بورسیه تحصیلی دانشجویان نظامی افغان و افسران جوان در آکادمی های نظامی

و پلیس ترکیه مد نظر بوده است. در بعد دیگری گذشته از ایجاد پیمان استراتژیک میان دو کشور در سالهای گذشته، سطوح همکاری ها به ویژه در حوزه امنیتی را افزایش داده و کوشیده با استفاده از دیپلماسی خود در کاهش مشکل عمده افغانستان یا نگاه پاکستان به افغانستان نقس قابل مهمی بازی نماید.

ابعاد اقتصادی روابط ترکیه و افغانستان

ترکیه به دلیل مشکلات مختلف افغانستان سرمایه گذاری گسترده ای در بخش های اقتصادی افغانستان نکرده، اما خواستار توسعه روابط اقتصادی با افغانستان است و در یک دهه گذشته ترکیه در کنفرانس توکیو و همچنین کنفرانس لندن، تعهد کرده تا سال ۲۰۱۷ حدود ۱۵۰ میلیون دلار به افغانستان کمک کند. با این وجود ترکیه در عرصه هایی چون افزایش شرکت های سرمایه گذاری ترکیه در افغانستان، ضرورت بازسازی اقتصادی افغانستان به عنوان یکی از بزرگترین سرمایه گذاران خارجی در افغانستان مطرح شده و در کنار آن مسیر ترانزیتی «راه لاجورد» از ترکمنستان، آذربایجان و در نهایت ترکیه و اروپا را مد نظر داشته و کوشیده از این امر به عنوان فرصت برای گسترش نفوذ خود استفاده کند. در همین راستا در یک سال اخیر نیز قرارداد فاز دوم سد کجکی میان علی احمد عثمانی، وزیر انرژی و آب افغانستان و سلیمان جیلیو، رئیس شرکت ساختمانی 77 ترکیه، طی مراسمی با حضور محمد اشرف غنی، رئیس جمهور افغانستان در کابل امضا شد.

روابط فرهنگی ترکیه و افغانستان

پیشینه عثمانی در جهان اسلام و نفوذ معنوی در افغانستان در کنار دو عامل اکثریت حنفی و اقلیت های عمده ترک زبان در افغانستان (شامل ازبک و ترکمن) از بسترهای مهم توجه ترکیه در حوزه فرهنگی به افغانستان است. در واقع حضور اقلیت ترک زبان با جمعیتی در حدود 10 تا 15 درصد موجب شده آنکارا به استفاده از این پتانسیل با استفاده از ویژگی های نژادی و زبانی مشترک در افغانستان در راستای منافع ترکیه و برای قدرت بخشیدن هرچه بیشتر به ترکیه از اهرم های پایدار در نفوذ منطقه ای ترکیه بنگرد. چنانچه در سالهای گذشته نیز پشتیبانی از ژنرال دوستم و جنبش ملی اسلامی افغانستان در راستای نفوذ سیاسی اقتصادی و فرهنگی در افغانستان بوده است. در کنار این نیز در یک دهه اخیر نیز با رویکردهای آموزشی چون آموزش کارمندان، بهره گیری از رایزنی فرهنگی و خانه فرهنگ، بنیاد یونس امره، آژانس توسعه و همکاری جهان ترک؛ پخش سریال های تلویزیونی و فیلم های سینمایی ترکی، کمک و مشارکت در بازسازی مساجد و مدارس، آموزش زبان ترکی استانبولی، کمک به رسانه های همگرا با جریان ترک گرایی و پان ترکیسم قدرت نرم ترکیه در افغانستان را بویژه در مناطق ترک زبان افغانستان بیس از هر زمان دیگری گسترش داده است.

چشم انداز حضور ترکیه در افغانستان

حضور و نقس آفرینی بیشتر ترکیه در افغانستان هر چند با نگاه موافق جریان های قوم گرایی ترك و برخی جریان های اسلامی میانه رو و یا طرفدار غرب روبرو است، اما با وجود بسترهای گوناگون روابط دو کشور مخالفان حضور فزاینده ترکیه در افغانستان معتقدند که ترکیه برای پشتیبانی همه جانبه از گروههای پان ترکیست در افغانستان تلاش کرده و در جستجوی سکولاریزه کردن جامعه و مذهب کشور است . بنابراین با وجود پشتیبانی از نقس اقتصادی و میانجیگرانه رویکرد ترکیه در افغانستان با حضور بیشتر امنیتی و فرهنگی ترکیه در افغانستان مخالف هستند.